

Upravna previranja i pokrajinski identitet Ličana u 18. i 19. stoljeću

Nakon izгона Turaka iz Like, započele su oko nje interesne borbe. Hrvatski sabor bio je mišljenja da Lika, kao prastara hrvatska pokrajina, treba doći pod bansku vlast.

Austrijska službena politika imala je o tome svoje mišljenje. Prema odluci bečkoga dvora, Lika je postala kraljevska zemlja kojom je upravljala posebna dvorska komisija.

Da bi carska blagajna od Like imala što veću korist, prihvaćena je ponuda **grofa Adolfa von Zinzendorfa** da otkupi Liku kao svoju županiju. Zbog toga otkupa, grof Zinzendorf položio je 1693. godine zakletvu pred Hrvatskim saborom kao novi lički župan.

Poradi zgražanja tadašnje javnosti novi župan brzo je uvidio da je učinio loš posao. Zato se zahvalio na posjedu Like i županskoj časti. Hrvatski sabor je nakon toga ponovno tražio da se Lika vrati pod bansku vlast, no bečka Komora nije to prihvatila, već je za ličkog upravitelja imenovala grofa Coroninija.

Novi lički upravitelj odabrao je za svoje sjedište Gospić i otada je ovo mjesto počelo napredovati. **Coronini** je po naravi bio silovit čovjek, sklon nasilju. Ličani su brzo uvidjeli da komorska vlast nije nimalo bolja od ranije, turske. Zato su u više navrata tražili da se Coronini smijeni.

Kada je njihovoj molbi udovoljeno, novi komorski upravitelj postao je **barun Jakov Ramschissel**. Tom promjenom dobili su Ličani još silovitijeg poglavara. Kada je zbog Ramschisselova nasilja izbila buna, Komora je kao svoga izaslanika u Liku poslala grofa Coroninija.

Ozlojeđeni takvom odlukom, Ličani su u Ribniku 1702. godine ubili Ramschissela i Coroninija.

Poslije toga krvoprolića posredovao je kod Komore lički pop Marko Mesić, pa je njegovom zaslugom došlo do pomirenja. Nato je za novog ličkog upravitelja imenovan **barun Oberburg**.

Nakon kraćeg vremena Ličani su opet došli do spoznaje da barun Oberburg, kao stranac, ne razumije lički narod. Zbog njegova nasilničkog ponašanja održan je 1704. godine u Korenici narodni zbor. Na tom zboru zaključeno je da se Ličani ubuduće neće pokoravati

komorskom zapovjedniku. Kako se bečka Komora na sve to nije ni osvrnula, upućen je u Beč ponovni zahtjev da se Oberburg smijeni.

Konačno je 1712. godine stigao iz Beča carski dekret prema kojem su Lika i Krbava stavljene pod upravu Karlovačkog generalata. Tako su Lika i Krbava istom 1714. godine postale sastavni dio Vojne krajine.

Nakon toga, Lika se počela uređivati kao jedna od krajiških oblasti. Ličani su dobili pravo da u svakom selu izaberu svoga starješinu koji je pred vojnim vlastima bio odgovoran za red i mir u selu. Unatoč svim mjerama predostrožnosti, Ličani su i dalje odbijali strogu vojnu pokornost te su tražili da se s njima postupa kao sa slobodnim ljudima.

Zbog strogih kazni koje su pratile neposlušne ličke Krajišnike, mnogi su se Ličani prometnuli u hajduke. Takvih odmetnika bilo je u Lici i za vrijeme turske vlasti. Narod ih je smatrao borcima za pravdu i često su opjevani u narodnim pjesmama.

Da bi se narod Like još više podvrgao stezi i poslušnosti krajiških zapovjednika, izvršeno je 1746. godine novo uređenje Vojne krajine. Tada je taj dio Hrvatske proglašen carskom zemljom, a njezini stanovnici carskim podanicima.

Svi muškarci Krajine bili su obvezni iliti vojnu službu. Teritorij Karlovačkog generalata podijeljen je na četiri regimente ili pukovnije. Svaka od tih pukovnija dijelila se na satnije i na još manje područne jedinice. Istovremeno je na čitavom krajiškom području službeni jezik postao njemački, pa većina Ličana nije razumjela govor svojih zapovjednika.

Prema novoj uredbi svi Krajišnici bili su obvezni u doba mira sami se brinuti za hranu i odjeću, a u slučaju rata bila je to dužnost države. Kako se Ličani nisu odazivali pozivima na vojnu službu, pozvala je krajiška uprava **5. kolovoza 1746.** godine sve ličke muškarce između 16. i 60. godine života na **zbor u Jezerinama.**

Tamo su seoski starješine svih ličkih sela morali, klečeći na zemlji, prisegnuti karlovačkom generalu da će poštovati sve njegove zapovijedi. Morali su pristati i na licemjernu prijetnju vojnih vlasti da će u slučaju neposlušnosti, otkazivanja poslušnosti, seoski starješina zapaliti kuću.

Strogost vojnih vlasti u Lici nepovoljno je djelovala na privredni i ostali

napredak zemlje. Zaostajao je promet, obrt i trgovina, propadali su i stari lički gradovi, a vojska je iz njih odnosila kamenje kako bi mogla graditi nove zgrade za krajiške časnike.

U doba mira Ličani su se ponajviše bavili stočarstvom. Lički Vlasi većinom su živjeli od nomadskog stočarstva. Oni su svoja stada izdizali preko ljeta na planinske pašnjake Velebita, a pod jesen vraćali su ih u svoja matična sela.

U doba napoleonske vladavine u Hrvatskoj, Lika i Krbava bile su neko vrijeme pod vlašću Francuza. Tada je zapovjednik vojne oblasti u Lici bio **pukovnik Marko Slivarić**.

Kako jedan dio Ličana nije htio služiti u francuskoj vojsci, odlučili su se na seobu. Zato je 1810. godine krenula iz Like skupina od oko 4000 iseljenika. Oni su tada naselili Srijem i Banat.

Francuska je uprava u Lici, za relativno kratko vrijeme, učinila za ovaj kraj dosta korisnih stvari. Sagrađene su nove ceste, škole i upravne zgrade. Francuske vlasti pozvale su ličke hajduke da se vrate svojim kućama bez bojazni da će im biti suđeno. Osim toga, svim ličkim selima vraćena je nekadašnja samouprava, pa su ponovno birani seoski starješine s nekadašnjim ovlastima.

Tako je bilo u Lici do 1814. godine, kada je došlo do pada Napoleona i ponovne obnove austrijske vlasti u Vojnoj krajini.

Obnovom Vojne krajine Ličani su nastavili podnositi nepravde koje su bile rezultat ponašanja austrijskih časnika prema ličkom stanovništvu. Kako austrijski časnici u Lici nisu poznavali hrvatski jezik, nisu mogli ni doći u poblizi doticaj s ovdašnjim narodom. Zato Ličani svoje vojne zapovjednike nisu slušali kao svoje istinske starješine, već samo zbog straha da će za svaki neposluh biti strogo kažnjeni. No i u tako nepovoljnoj sredini Ličani su znali sačuvati svoj pokrajinski identitet, narodni jezik, tradicijsku kulturu i vjeru u bolju budućnost.

Upravo u to kritično doba ličko stanovništvo, bez obzira na prodrijetlo i vjeroispovijest, stiče zajedničke elemente svoje regionalne posebnosti.

Zato su svi oni sami sebe nazivali Ličanima i taj se etnonim toliko učvrstio u narodu da je ostao u svijesti svih stanovnika Like.

Kada danas netko za sebe kaže da je Ličanin odmah pomišljamo da je

to kršan čovjek, tjelesno izdržljiv i sposoban da se nosi sa svim životnim teškoćama. U psihičkom pogledu Ličani su uvijek bili druželjubini ljudi, ali i dovoljno oprezni u doticaju s nepoznatim i strancima.

Ličani su u sebi nosili sve tipske osobine dinarskih gorštaka.

U privatnom životu cijenili su obiteljski život, istinsko poštenje, prijateljstvo i susjedstvo. Lička narodna nošnja bila je usuglašena s klimatskim odlikama njihova kraja.

Isto vrijedi i u pogledu ishrane. Ličani su se nekoć hranili kukuruznim kruhom, mlijekom, sirom, krumpirom, grahom, zeljem, lukom i suhom slaninom. Ličke žene u mnogome su nalikovale muškarcima. Po naravi su bile izdržljive, marljive. Rađale su mnogo djece. Zbog teškog načina života izgledale su starije nego što jesu.

Ličko siromaštvo bilo je gotovo legendarno. Obitelji s malo zemlje i mnogo djece živjele su uglavnom od ovaca, mlijeka i sira. Zbog visokog nataliteta Lika je u 19. stoljeću postala naša najviđenija emigracijska pokrajina. Iseljavanja su se odvijala u bogatije hrvatske krajeve, prvenstveno u Slavoniju. Dosta iseljenika odlazilo je i u daleke prekomorske zemlje, ponajviše u Ameriku.

Gdje god su stizali, Ličani su se dobro snalazili i posvuda su bili prihvaćani kao marljivi i poštene ljudi.

Treba spomenuti i to, da su s vremenom i austrijski vojni zapovjednici prepoznali u Ličanima čestite i poštene ljude te su i Ličani u krajiškoj vojsci počeli napredovati do visokih vojnih činova.

Gledajući na Ličane sa stanovišta etnografije, a napose na njihovu posebnost u odnosu na ljude iz ostalih krajeva Hrvatske, zapažaju se mnoge razlike. One se očituju

- u načinu privređivanja,
- u običajima,
- načinu odijevanja,
- ishrani,
- pjesmi,
- plesovima i slično.
- Ličani se u Hrvatskoj razlikuju i prema načinu govora.

Oni prema svom narodnom shvaćanju ne govore već "**viču**", što znači

da im je govor uvijek glasan, rečenice kratke, jasne i jednostavne.

Mlađi Ličani govore temperamentnije od starijih. U dijalozima često se nameću, što ponekad dovodi i do sukoba sugovornika.

Stariji Ličani, napose iskusniji starci, govorili su smirenije. Kada su o nečem pripovijedali, pazili su da ne kažu nešto što bi ih moglo dovesti u nepriliku. Zato su se čuvali jasnog ili otvorenog opredjeljivanja u sporovima.

Ukoliko se od njih ipak tražilo da se izražavaju jasnije, oni su to i tada činili uvijeno u formi "**nije da je**" ili "**nije da nije**". Isto tako kada se tražilo njihovo svjedočenje o kakvom događaju, ograđivali su se riječima: "**tako se govori**" ili "**tako se čuje u narodu**". Takva opreznost u govoru proistjecala je iz općeg iskustva stečenog u doba Turaka ili iz vremena krajiške uprave.

Živeći pod krajiškom upravom, Ličani su u više navrata zahtijevali od Hrvatskog sabora da ih pripoji banskoj vlasti. U tom pogledu njihove je interese najviše zastupao hrvatski ban Josip Jelačić. On je isposlovao niz olakšica da Ličanima život pod krajiškom upravom bude snošljiviji.

Kada su se prilike u tadašnjoj Europi počele mijenjati, napose u odnosu prema Turskoj, Hrvatski sabor ponovno se obratio bečkom dvoru sa zamolbom da se Vojna Krajina ujedini s banskom Hrvatskom. Na taj saborski zahtjev kralj je odgovorio da Krajinu smatra dijelom Kraljevine Hrvatske, ali da postojeće prilike i sigurnost zemlje ne dopuštaju još takvo pripojenje. Međutim, takav čin postao je samo pitanje vremena. Kada je 1865. godine u Hrvatski sabor izabrano 55 zastupnika iz Krajine, vojna vlast na tom području praktično je prestala.

Konačno je kralj Franjo Josip 8. rujna 1873. objavio carski dekret o razvojačenju svih dijelova Krajine, a 1881. uslijedio je novi manifest o sjedinjenju Krajine s Kraljevinom Hrvatskom.

Odmah potom imenovan je novi ličkokrbavski **župan Marko Kasumović**. Nakon uspostave županijske vlasti, u Lici se stvaraju novi uslovi života.

Ličani su prestali biti vojnički narod i morali su se sami brinuti za gospodarsku egzistenciju svoje zemlje. Kako poljoprivreda u Lici nikad nije bila vodeća gospodarska grana, Ličani su se opet morali okrenuti uzgoju i prehrani stoke. Povećavanjem broja ličkoga blaga ponovno su

se razmahala stočarska kretanja oko Velebita, koja su ovdašnjem stanovništvu jemčila bar kakav takav gospodarski opstanak.

Autor: Mirko Marković